

van zijn land en zijn tijd uitreikt, en die honderd jaar na zijn dood de geesten nog evenzeer bezighoudt, beurtelings ontstelt en bezielt, als hij het gedurende zijn leven deed.

1932 is het Goethe-jaar. De economische nood verhindert, Goethe te herdenken met luiderlijke en luisterrijke feesten, maar er is geen stad in Duitsland, waar hij heeft gewoond en gewerkt, waar men hem niet herdenkt, te Weimar, dat uitmunt in het middelpunt der feestelijkheden staat, zo goed als te Erfurt, waar hij Napoleon ontmoette, op den Brocken in den Harz, waar hij het materiaal vond voor de Walpurgisnacht-scène uit de Faust, te Bad Hünneburg, waar hij „Ueber allen Gipfeln ist Ruh“ schreef.

Enkele maanden vóór deze herdenking is de Nederlandsche vertaling verschenen van een werk, dat meer dan eenig ander zal bijdragen tot de verbreiding van de kennis omtrent Goethe's leven en werk; het bekende boek van Emil Ludwig, dat op voortreffelijke wijze werd vertaald, en waarvan de Nederlandsche uitgave zich van alle andere, ook van de origineele, onderscheidt door haar talrijke illustraties, welkome aanvullingen van het beeld van Goethe en zijn kring, dat de lezing van dit boek voor onze oogen heeft opgeroepen. Het werk, dat twee lijvige deelen (resp. van 413 en 487 bladzijden) omvat, is verdeeld in drie boeken. „Eerste boek draagt tot titel: „Genius en Daemon“ en bevat de navolgende zes hoofdstukken: Rokoko, Prometheus, Eros, Daemon, Werkdadige Kracht, Plicht. Het tweede, „Aardgeest“, heeft drie hoofdstukken: Vrijheid, Eenzaamheid, Proteus. Het derde, „De Tragische zegen“, telt eveneens drie hoofdstukken: Opwaartsche vlucht, Afstand doen, Phoenix. Samenstelling en stofindecling vertoonen alzoo dien grootschen opzet, die al Ludwig's boeken kenmerkt.

Goethe heeft op ieder die met hem in aanraking komt een fascinerenden invloed. Men maakt zich niet maar zoo zonder meer af van dezen groote onder de grootten, die niet alleen zijn tijd geheel beheerscht, maar die ook in de eeuw, die sinds zijn dood verlopen is, niet heeft opgehouden zijn machtigen invloed uit te oefenen op de geheele Westersche wereld. Emil Ludwig, de biograaf van Michelangelo en Napoleon, van Lincoln en Bismarck, vertelt in de inleiding van zijn biografie van Goethe, nimmer een zoo rijk jaar beleefd te hebben als dit, dat hij op een gedroomden tocht door het rijk van Goethe sleept. „Die grösste Einheit“, noemt Gundolf hem, „worin deutscher Geist sich verkörpert hat“, en wie de beteekenis van den Duitschen geest naar waarde weet te schatten, beseft den zin van deze woorden, waarvan we toch niet durven zeggen, dat ze overdreven zijn. Van hem geldt, wat hij zelf eenmaal van zijn jonggestorven vriend Schiller zeide:

Er glänzt uns vor, wie ein Komet entschwindend, Unendlich Licht mit seinem Licht verbindend.

Hoe staan wij echter als Christenen tegenover Goethe? Nog altijd geldt op deze vraag het antwoord, dat Gunning in zijn opmerkelijke studie over „Goethe's Faust“ gaf, die, schoon zij in 1872 verscheen, nog niets van haar waarde heeft ingeboet. Met Schleiermacher twee levensrichtingen onderscheidend, de aesthetische, waarin het zedelijke aan het natuurlijke ondergeschikt wordt, en de zedelijke, die, omgekeerd, het natuurlijke aan het zedelijke onderwerpt, toont Gunning in den

hem eigen klaren betoogtrant aan, hoe Goethe, als aanhanger, en als mensch, en als dichter, van de aesthetische richting, zichzelf buiten het reële verband met de hoogere wereld heeft gesloten. Met een onmiskenbare voorliefde noemt Goethe zich herhaaldelijk „een heiden“; het nageslacht spreekt liever van den humanist Goethe.

Goethe, die in het wijsgeerige ter schole was gegaan bij Spinoza, vertoont in filosofisch-godsdienstig opzicht het karakter van den Griek, wien zondebesef een onbekend begrip was, en die in diepste wezen geen scheiding tusschen het goddelijke en het menschelijke kende. Goethe's richting was — de uitdrukking is van Gunning — horizontaal, de breedte des levens omvattende. „De wereld omvatte“, naar de wereld gericht, het natuurlijke voor de eigenlijke waarheid verklarende, zag hij in de harmonie met het bestaande, met deze wereld, den eisch des waarachtigen levens. Zelf heeft hij zijn levenswijze in deze regels samengevat:

Willst du in's Unendliche schreiten,
So geh' ins Endliche nach allen Seiten.

Goethe heeft zijn heidensch, wilt ge zijn humanistisch, levensgevoel consequent doorleefd en uitgeleefd, in zijn leven en in zijn geschriften. Zijn „Faust“ is er het schoonste en welgesprokenste voorbeeld van. Het Christendom heeft hij verworpen, de verkondiging van den gekruisigden Christus was ook dezen Griek een dwaasheid.

Maar allermint beteekent dit, dat Goethe voor ons niet van beteekenis zou zijn. Het tegendeel is waar. Zelden is de „gemeene gratie“ duidelijker bewezen dan aan dezen mensch, bij wien alles harmonisch was, en die van deze harmonische levenshouding in meer of minder mate aan allen uitdeelt, die met hem in aanraking komen. Zijn werken zijn een onuitputtelijke bron van die wijsheid en schoonheid, waaraan ook de Christen zich laaft, en in menig opzicht is zijn leven ons een stralend voorbeeld — en een beschamend voorbeeld. Als Goethe zonder in gemeenschap met God te leven zoo hoog stond, zegt Gunning, hoe moeten wij dan als Christenen niet zijn.

Daarom heeft het boek van Emil Ludwig ook voor ons beteekenis: het is het werk van een universeel mensch over een anderen universeelen geest, van een leerling over zijn leermeester. Ludwig is meer dan een bewonderaar van Goethe; hij is, schoon zijn mindere in vele opzichten, hem na verwant. Hun beider levensopvatting is in wezen dezelfde, en hierin ligt ook opgesloten, dat wij Ludwig's kijk op zijn vereerden meester niet in alle opzichten deelen; meer dan eens staan wij scherp afwijzend tegen zijn zienswijze, meer dan eens tekenen we protest aan tegen zijn beweringen. Maar we waardeeren den moed, waarmee hij uit het overstelpend rijk materiaal het beeld van Goethe opbouwde en in scherpe trekken voor onze oogen stelde, klaarder dan wij hem tevoren zagen, en we bewonderen de wijze, waarop hij ons in zijn ongevenaard boeienden stijl den mensch Goethe afschildert, zoodat hij gestalte voor ons krijgt, en in ons gaat leven, een mensch van vleesch en bloed. Goethe's vroegere biografen, Witkowsky, Gundolf, Grimm, Geyer, om slechts enkele der bekendste namen te noemen, mogen zijn werken en zijn levensbeschouwing uitvoeriger hebben behandeld, dieper hebben gepeild, Ludwig heeft ons den mensch Goethe nader gebracht dan een van zijn voorgangers. En het is ons, in dit herdenkingsjaar, immers allereerst om den mensch Goethe te doen. P. J. M.

vrouwen, die in zijn leven een grootere of kleinere rol hebben gespeeld en hun tol moesten betalen aan zijn genie, wier harten brandstof waren voor het vuur van zijn daemon. Het is immers wel niet twijfelachtig, dat Goethe aan den omgang met vrouwen van hoog geestelijk peil en groote innerlijke beschaving de krachtigste impulsen en de schoonste motieven voor zijn dichterlijke verbeeldingen heeft ontleend.

Maar temidden van die lange rij vrouwengestalten, die zijn leven hebben vervuld en die wij weer in zijn drama's ons tegemoet zien treden, is er één, die niet aan een achttiende-eeuwsche werkelijkheid schijnt ontleend, en die toch zijn geest jarenlang heeft geboeid. Deze vrouw, die door haar herhaalde verschijning in den Faust onze aandacht trekt, en toch niet aan een romantische sfeer is ontsproten, is niemand minder dan de oud-Grieksche Helena, om wier schoonheid twee duizend jaar geleden Troie reeds in vlammen opging. En in de Faust zal men ook het antwoord moeten zoeken op de vraag welke waarde deze Helleensche figuur, wier beeld vele jaren lang niet uit zijn geest wilde wijken, in zijn leven heeft vertegenwoordigd.

Het is begrijpelijk hoe haar historische gestalte niet volkomen langs een natuurlijken weg in de handeling van het drama kon optreden; terwijl de eene maal de kunstgreep van een tooverwoord noodig is om haar figuur op te roepen, kan men haar de andere maal alleen naderbij komen door een phantastische reis door het luchtruim naar Griekenland's heiligen bodem.

Het is in de ridderzaal van het keizerlijke hof, waarheen Mephisto Faust heeft gevoerd na het

OPVOEDING EN ONDERWIS

De Emile (1762) en haar Auteur.

III.

Hoe het was. (John Locke.)

De invloed van Montaigne op de na hem komende paedagogische geschriften wordt ontkend, die van Locke op Rousseau en anderen is echter onmiskenbaar.

Volgens Rein wordt Montaigne door de schrijvers over opvoedkunde wel aangehaald, om eigen beweringen kleur en nadruk te geven, maar niet om op Montaigne's uitspraken voort te bouwen. Locke vindt hem een babbelaar, die praatjes voorloopt. Grondleggende gedachten ontbreken hem.

Rousseau haalt in zijn Emile herhaaldelijk de Essays van Montaigne aan. Maar zijn werk is er niet op gebouwd. Wanneer Montaigne er niet was geweest, zou de Emile zeker pittige gedachten in frissche vorm hebben gemist, maar geen ander boek zijn geworden. De overeenstemming met Montaigne is toevallig, wanneer anderen hetzelfde betoogen als hij. Montaigne, Locke en Rousseau zijn b.v. alle drie tegen de opvoeding door en in de school, maar ieder op eigen gronden. Montaigne vindt de tucht er te hard. Locke acht, dat in de opvoeding den vader alleen alle autoriteit toekomt en deze dus onder zijn oogen geschieden moet. Rousseau eindelijk kan de school niet gebruiken, want hij wil het kind uit het verdorven milieu en zijn over-cultuur los maken. Van de invloed van Montaigne op de beide anderen is hier dus feitelijk geen sprake. Dit heet trouwens zoo goed als nergens het geval te zijn. Het zij zoo. Niettemin heeft Montaigne de akker toebereid voor het zaad, dat Locke en Rousseau strooien zouden. Van Locke mag daarbij gezegd worden, dat hij de 18de, en van Rousseau, dat hij de 19de eeuw beheerscht heeft. Daarom mag van Locke hier niet gezweven worden.

Drie eeuwen geleden, op de 29ste Augustus 1632, werd hij geboren. Hij werd Godvruchtig opgevoed, week door de omgang met andersgezinden af, doch keerde op rijpere leeftijd tot een meer positief Christendom terug. Toen een jonge man hem vroeg, welke de zekerste weg was om tot inzicht van het wezen onder meer van de Christelijke religie te geraken, wees Locke op de studie der Heilige Schrift, op die van het Nieuwe Testament vooral, want, merkte hij op, ze heeft God tot auteur, de zaligheid tot einddoel en waarheid zonder eenig bijmengsel van dwaling tot inhoud.

Hij wist zich vrij gekocht door Christus. Toen hij zijn einde voelde naderen, wenschte hij dat gedeelten uit Gods Woord hem werden voorgelezen. Onder het luisteren naar de bekende klanken uit de Psalmen overleed hij, (28 Oct. 1704). Zoo kan hij dus voorbeeld zijn van iemand, die met zijn hart den Heere vreesde, maar door de afdwaling van zijn verstand groote scharen van de eenvoudigheid van het geloof dat naar de Schriften is, vervreemde. Hij mag toch in zekere zin de man genoemd worden van het Deïsme, de rationalist, die zegt de Bijbel te aanvaarden, maar dan alleen voor zoover deze door en voor de rede aannemelijk te maken is. Hij is de man, die ook in geloofszaken de leiding aan het „gezond verstand“ gaf, de grondlegger van het z.g. redelijk

einde der Gretchen-tragedie, waartoe zijn faustisch wezen ongebroken te voorschijn kwam om rusteloos in mateloozen drang verder te stroven om het oneindige te omvatten, dat Faust voor het eerst de gedaante van Helena voor zich ziet, door magisch woord opgeroepen uit het grondloze diep van het rijk der moeders. Hier dan voor het eerst ziet hij die Helena, wier vluchtig spiegelbeeld in de heksenkeuken zijn zinnen reeds zoo in beroering had gebracht. Maar in de geweldige ontroering die ook thans weer hem bevangt, vergeet hij dat het ook nu nog een ijle gedaante, een ruimtelijk beeld, een phantoom is, dat hij aanschouwt, en zijn titanendrift drijft hem er toe deze wonder-schoone vrouw met beide armen te omvatten; maar ook nu weer moet hij schipbreuk lijden aan dezen faustischen drang en terwijl het phantoom aan den greep zijner vingers ontvlucht en een explosie hem bewusteloos ter aarde slingert, moet hij leeren dat men niet straffeloos de grenzen der aesthetisch-contemplatieve sfeer, waarin hij zich bevond, kan overschrijden. Men kan niet zonder meer een aesthetisch ideaal als werkelijkheid omgrijpen.

Het is na een lange lethargie dat Faust eindelijk uit deze verdooving ontwaakt; maar, al heeft hij geleerd dat men beeld en werkelijkheid niet zoo maar voor elkaar mag substitueeren, Helena laat hem geen rust, en het is een gelukkige omstandigheid dat juist in dezen tijd de klassieke Walpurgisnacht valt, die Faust in de gelegenheid kan stellen door den aether Griekenland te bereiken en Helena in haar eigen omgeving en land op te zoeken. Niet zoodra raken zijn voeten dan ook den Helleenschen grond of hij vraagt haastig: Wo ist sie? en gaat een niet geringe activiteit ontwikkelen om haar te vin-

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

De Helena-figuur in de Faust van Goethe.

De verzuchting: Goethe — und kein Ende schijnt wel volkomen gewettigd voor wie telkens weer wordt uitgenoodigd mede in te stemmen in de Goethe-veroering, waaraan ons geslacht permanent laboreert, en die in deze dagen, waarin de herdenking van zijn sterfdag, nu honderd jaar geleden, valt, nog eens bijzonder opstaat. Het doet ietwat armelijken aan, en getuigt in ieder geval niet van een overvloedigen levensrijkdom, wanneer het eigen leven van zooveel uit een anderen, lateren tijd zoo volledig opgaat in de bestudeering en bewondering van de levensgeschiedenis van een man, wiens hoogste idealen tenslotte binnen de grenzen van zijn eigen persoonlijkheid besloten bleven. Er is immers wel geen mensch, wiens leven zoo ijverig en minitueus tot in de fijnste details is bestudeerd, wiens gangen zoo van dag tot dag, bijna van uur tot uur, zijn nagegaan, en in wiens veelzijdige geestelijke nalatenschap zoo voortdurend wordt gesnuffeld door litterator en historicus.

Daar is althans één goed resultaat van al dit nauwgezette werk, dat omvangrijke bibliotheken bijna niet meer kunnen bevatten, en dat is dat alle gegevens van Goethe's leven, die noodig zijn voor een goed begrip van zijn vele litteraire producten, voorhanden en gerangschikt zijn; en zoo defileeren ook in iedere biografie voor ons de niet weinige

d.i. versta.
zijn Essay
Locke leun
listische gr
rede, onde
tot aanzijn
het bestaan

Aan he
sterk de sp
koos, dat
had gezocht
Welke b
schouwing
wie haar

In zijn
in 1690, d
echter zijn
kundig ge
uitgaat va
(sensations
dat hij zie
vrienden
bovendien
raadgeving
scherpzuim

Ratichius
hun voors
factoren, d
naast de
isme in D
kende dez
wante Pén
diens vrie
Enkele jar
ding was v
de keuze
boek heeft
Nederland
der Linder
Duitsland
deze drie
(† 1650).

Volgens ha
de opvoed
de opvoed
geschrift
grondgeda
het licha
heid van
schen deze
vorming v
gewijd. V
seau's En
dertig par
frissche
vondige m
ken, zeer
warme of
de voeten
in koud v
heid." Al
samen. E
van af.

Op de
hun zede
Krachtens
eerst bevo
van het
de zedelij
ding is d
heid beto
heid of
De aan

den, gaat
Helena
En zoo k
een paar
wanneer
als werke
onde Spar

Met
dreigend
daante v
wegen me
Faust in
inmiddels
plechtig d
het ideaal
in de ro
verkrigt
tembaar
in kunst
sche rijn
hun beide
binding m
vroeger w
roes, ma
bewust v
het schijn
waarin h
zal wens
proloog b
faustische
roert, die
jonge kna
als Ikara
bij zich
tumelt m